

**До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.132
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1**

ВІДГУК

*офіційного опонента – доктора історичних наук, професора,
професора кафедри історії України, археології та спеціальних галузей
історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

СТАРКИ ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА

на дисертацію

АФТАНАСА АНДРІЯ АНДРІЙОВИЧА

**на тему «Економічна політика нацистського окупаційного режиму в
Дистрикті Галичина»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 Історія та археологія

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Сучасна російсько-українська війна, яка розпочалася у лютому 2014 р. по новому актуалізувала необхідність дослідження практики виживання українців в умовах воєнної окупації середини ХХ століття, адже тогочасні практики і на сучасному етапі не втратили своєї актуальності.

Водночас, у сучасній українській історіографії є аспекти, які не отримали належного наукового висвітлення. Як слушно зазначає здобувач, що на сьогодні:

«відсутність синтетична праця, яка б характеризувала господарське становище дистрикту Галичина, яке склалося унаслідок економічної політики нацистського окупаційного режиму» (с. 16).

Обравши для вивчення актуальну, але і водночас не у повній мірі розроблену в історичному контексті тему, дисертант акцентує свою увагу на розкритті таких аспектів економічного життя мешканців східної Галичини як: особливості підготовки нацистського уряду до збройної агресії та місце регіону в експансіоністських планах Райху, особливу увагу приділено реконструкції особливостей аграрної політики та політики у сфері промисловості, а також примусовій трудовій мобілізації місцевого населення нацистської окупаційної адміністрації.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Наукове дослідження здійснено у межах науково-дослідницької теми – “Конфлікти і порозуміння в сучасному світі: історичні аспекти”, кафедри Світової історії модерного часу Львівського національного університету імені Івана Франка номер державної реєстрації (0121U110188).

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Достовірність одержаних результатів підтверджується якісним використанням дисертантом загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Методологічну основу дослідження становлять принципи історизму, об'єктивності, всебічності, комплексності джерел. Достовірність отриманих результатів підтверджується їх апробацією на чотирьох всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, а також п'ятьма публікаціями у наукових фахових виданнях України.

Положення наукової новизни кореспондують визначеним завданням дисертаційної роботи та загалом корелюються із її загальними висновками. У дисертаційному дослідженні містяться також й інші науково обгрунтовані

положення, висновки та рекомендації, які свідчать про наукову новизну дисертаційної роботи.

Структура та оцінка змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Афтанаса Андрія Андрійовича складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, які ц свою чергу охоплюють десять тематичних підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Можемо констатувати, що структура рецензованої роботи логічна та цілковито відповідає задекларованій меті та завданням дисертаційної роботи.

В анотації та вступі дисертант подає характеристику дослідження, що дозволяє отримати уяву про подальший зміст роботи.

Здобувач вдало обґрунтовує мотиви, що зумовили вибір теми, її актуальність, наукове та практичне значення, об'єкт, предмет, методологію, хронологічні межі дослідження, визначає мету та основні завдання дослідження.

Завдання дослідження спрямовані автором дисертації на з'ясування: ступеня вивчення проблеми в науковій історичній літературі та окреслити перспективні напрями подальших наукових пошуків; окреслення особливостей українського чинника у колоніальних планах нацистського керівництва стосовно реалізації доктрини розширення «життєвого простору»; особливості аграрної політики окупаційної адміністрації на теренах дистрикту Галичина; розкриття становища місцевого кооперативного руху досліджуваного періоду; аналізу комплексу проблем, пов'язаних з особливостями реалізації політики управління промисловістю краю; висвітлення специфіки нацистської кампанії вербування й депортації населення на примусову працю в Німеччину; практики використання місцевих трудових ресурсів у межах дистрикту Галичина; еволюцію ставлення населення краю до економічних змін, впроваджених нацистською окупаційною владою.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічна основа дослідження» А.А. Афтанас історіографію досліджуваної

наукової проблематики умовно розділяє на «дослідження, які комплексно вивчають різні аспекти становища Німеччини у міжвоєнний період; загальні праці з історії Другої світової війни, у яких розкриваються особливості реалізації нацистського “нового порядку” на окупованих територіях, зокрема й в межах дистрикту Галичина; наукові розвідки, присвячені безпосередньо проблемам, які порушуються в окресленій дисертаційній роботі.» (с. 22).

Автором дослідження здійснено систематизацію та класифікацію джерельної бази дослідження, визначено ступінь її репрезентативності. Встановлено, що джерельна база, використана під час дослідження, є достовірною, репрезентативною та інформаційною насиченою. А.А. Афтанас умовно їх розділяє за інформаційною цінністю та цільовим призначенням на архівні документи; опубліковані джерела (збірники документів і матеріалів); мемуаристику; періодичні видання (с. 43).

Потрібно відзначити формулювання автором концептуальних та методологічних підходів, які дозволили відтворити економічну політику нацистів на території дистрикту Галичина у хронологічній послідовності.

У другому розділі «Становище Німеччини у міжвоєнний період» А.А. Афтанас аналізує соціально-економічний та ідеологічні аспекти підготовки вищого нацистського керівництва Німеччини до прийдешньої військової агресії проти сусідніх держав. Реалізація означених планів вимагала не лише потужної економіки, але налагодження тісних контактів нацистської правлячої верхівки з військовими та бізнесовими колами країни.

Окремо, дослідник розглядає питання ролі східної Галичини в експансіоністських планах нацистської Німеччини. З огляду на вищеописане, дисертант робить висновок, що з приходом до влади в Німеччині А. Гітлера та його політичної сили значно зросли ревізіоністські настрої в країні (с. 70).

У межах третього розділу «Господарська діяльність окупаційної адміністрації дистрикту Галичина» автор аналізує особливості нацистської

аграрної політики, суть якої зводилася то того, що від галицьких аграріїв вимагали дотримуватися законів Німеччини та сумлінно виконувати визначені поставки сільськогосподарської продукції, сплачувати визначені німецьким урядом податки.

Діяльність промислових підприємств дистрикту Галичина регламентувалося Німецьким законодавством та розпорядженнями місцевої окупаційної адміністрації. Окупанти насамперед намагалися відновити діяльність підприємств, які працювали для потреб фронту, насамперед нафтопереробних. Погодимось із тезою дослідника, що «нацистська політика у сфері промисловості базувалась на засадах максимальної експлуатації наявних у галицькому дистрикті ресурсів». (с. 130).

Аналізуючи у четвертому розділі нацистську політику у сфері праці й трудових відносин, дисертант звертає увагу на особливості трудової мобілізації галичан для потреб нацистської Німеччини. Автор констатує, що піддавшись нацистській пропаганді, на початковому етапі окупації східної Галичини, частина мешканців, добровільно зголосилася виїхати на роботу до Німеччини. Та після отриманих вісток про умови праці, населення стало уникати трудової мобілізації, що змусило окупантів вдаватися до масових облав та примусової депортації людей. (с. 176).

Висновки рецензованого дослідження цілком відповідають задекларованому змісту, меті та завданням роботи і не викликають заперечень. Можемо констатувати, що автор досягнув поставленої мети – відтворити економічну політику нацистського окупаційного режиму в дистрикті Галичина у 1941–1944 роках.

Повнота викладу наукових положень та основних результатів дисертації у наукових виданнях. Основні положення дисертації та висновки, що містяться у дисертаційному дослідженні, викладені у п'яти фахових публікаціях та у двох тезах доповідей на всеукраїнських наукових конференціях.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи.

Отримані Афтанасом Андрієм Андрійовичем результати дисертаційного дослідження мають значне практичне та теоретичне значення, та можуть бути використані для подальших наукових досліджень нацистської окупаційної політики на теренах України 1941–1944 років, а також в освітній діяльності закладів вищої освіти.

Оцінка на предмет відповідності вимогам академічної доброчесності.

Можна констатувати, що положення та висновки рецензованого дисертаційного дослідження сформульовані в результаті самостійної наукової роботи здобувача. Використання дисертантом наукових концептів, ідей, текстів інших науковців мають відповідні поклики на першоджерело. Також, у представленій до захисту дисертаційній роботі Афтанаса Андрія Андрійовича не виявлено ознак академічного плагіату, які могли б поставити під сумнів самостійний характер дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи отримані здобувачем Афтанасом А.А. результати дослідження, варто вказати на низку недоліків і дискусійних положень, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці отриманих результатів:

1. На нашу думку, було б доцільно у підрозділі «методологія дослідження» окреслити понятійно-категоріального апарату, яким автор послуговується у науковому дослідженні.

2. Реконструюючи аграрну політику нацистських окупантів, варто було б ширше у роботі охарактеризувати виконання галицькими селянами трудових повинностей.

3. Аналізуючи діяльність українських сільськогосподарських кооперативів досліджуваного періоду, варто наголосити, що окупаційна адміністрація їх

використовувала виключно як елемент економічного визиску місцевих селян, а не як елемент економічного розвитку краю.

4. У роботі варто було б ширше розкрити вплив економічної політики нацистських окупантів на формування сил руху Опору на теренах східної Галичини.

Висловлені зауваження не знижують в цілому позитивної оцінки дисертації А.А. Афтанаса, яка є самостійним і завершеним науковим дослідженням актуальної наукової проблеми, а одержані автором наукові результати є достатньо аргументованими, мають неупереджений характер та мають новизну та історичну достовірність.

Висновок. Можемо дійти висновку, що дисертація Афтанаса Андрія Андрійовича на тему ««Економічна політика нацистського окупаційного режиму в Дистрикті Галичина», є самостійним і завершеним науковим дослідженням актуальної наукової проблеми, а одержані автором наукові результати є достатньо аргументованими, мають неупереджений характер, новизну та історичну достовірність.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року № 261 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 03.04.2019 року № 283, від 19.05.2023 № 502), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з

постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), а її автор – Афтанас Андрій Андрійович, за результатами публічного захисту заслуговує на присвоєння йому ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

професор кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей
історичних наук Тернопільського
національного педагогічного
університету імені
Володимира Гнатюка
доктор історичних наук, професор

Володимир СТАРКА